

Tereza Adámková: Spiritualita v kontextu tělesných modifikací

Posudek oponentky diplomové práce

Tereza Adámková se v průběhu svého studia religionistiky dlouhodobě věnuje problematice tělesných modifikací v nejširším slova smyslu: už v bakalářské práci zpracovala zavěšování na háky jako formu náboženského zážitku a nyní se rozhodla prozkoumat spirituální aspekty tělesných modifikací, jak je prožívají ti, kteří je vytvářejí i podstupují. V českém prostředí se jedná o téma poměrně málo studované, což vytváří typickou situaci, kdy se student pokouší do velké míry prošlapávat k němu cestu nově. Takové práce mívají své typické neduhy, které najdeme do jisté míry i zde. Protiváhou k nim je však právě inovativnost tématu, které se konkrétně v případě Terezy Adámkové navíc v průběhu času slibně formuje a zraje.

Z hlediska struktury argumentace je především třeba konstatovat, že cíle práce jsou stanoveny poněkud mlhavě. Pregnantní formulace cíle se objevuje v textu dvakrát a pokaždé jinak – za prvé v anotaci ("[p]ředkládaný text má za cíl zmapovat tělesné modifikace optikou spirituality v současné euroamerické společnosti", s. 4), a za druhé v kapitole Teoretická část ("práce vznikla za účelem prozkoumat české prostředí tetovacích a piercingových studií, kde se provádějí tělesné modifikace, a zjistit, jakým způsobem se objevuje spirituální rozměr během podstupování zmíněných úprav. Záměrem tedy není napsat rozsáhlý text o tělesných úpravách, ale cílem textu je najít a popsat možné indikátory spirituality během procesu podstupování tělesných modifikací!"). Pro účely posudku budu považovat za relevantní formulaci z Teoretické části, protože je třeba konstatovat následující: a) práce neprozkoumává české prostředí tetovacích a piercingových studií – jsou zde pouze zběžně popsána studia Hell a Inkdividual; b) i "spirituální rozměr během podstupování zmíněných úprav" je nahozen pouze zběžně a na vlastní proces body modification se soustředí jen částečně. Práce ve skutečnosti pojednává o individuálním vnímání tělesných modifikací (včetně zavěšování na háky a podobných praktik), jak je autorka pozorovala u vzorku osmi respondentů, kteří se rekrutují z řad zaměstnanců a klientů dvou zmíněných salónů, a o jejich náboženských a spirituálních souvislostech. Formulaci cíle práce je proto třeba považovat za poněkud zavádějící a tedy i za jediný vážný problém, který v textu nalezneme.

Metodologicky je práce založena na kvalitativním výzkumu, obsahuje však zároveň rozsáhlý teoretický úvod. Oceňuji snahu zařadit téma výzkumu do badatelské diskuse české i zahraniční a zmínit některá klíčová jména, byť je "stav bádání" spíše zběžně naznačen než aby byl rozsáhle referován (nicméně v diplomové práci považuji takovýto přístup za dostačující). Velkou pozornost věnovala autorka vymezení terminologie (zvláště s ohledem na termíny "tělesné modifikace" a "spiritualita", poměrně rozsáhle je referována i metodologie, jakou autorka sbírala data. To je pochopitelně chvályhodné, pasáž o vlastním empirickém výzkumu a jeho výsledcích je však naopak disproporčně malá. Pro srovnání, teoretická část se nachází na s. 9-28, obecné poznámky k metodologii na s. 28-34, a empirická část, tedy vlastní jádro textu, pouze na s. 34-38. Následuje třístránková reflexe, dvoustránkové shrnutí a dvoustránkový závěr, který pouze víceméně opakuje, co již bylo konstatováno ve shrnutí. V empirické části se přitom objeví poměrně velké množství velmi zajímavých věcí, které ukazují, jak respondenti vztahují tělesné modifikace k šamanismu, indiánským a jiným exotizovaným mimoevropským kulturám – je velká škoda, že jim autorka nevěnovala rozsáhlejší pozornost. Na druhou stranu, závěry, které autorka činí, jsou vesměs podložené a mohly by být v budoucích výzkumech rozšířeny a dále zpracovány. Významnou výjimku představuje závěr,

že na pojetí tělesných modifikací u respondentů mělo vliv hnutí Modern Primitives: práce tuto vzájemnou souvislost naznačuje pouze u jednoho informátora a u ostatních není zcela jasné, jestli podobnosti stojí na kauzalitě, nebo pouze na korelaci.

Formálně vzato je patrné, že odborná stylistika představuje pro autorku stále určitou výzvu: některé pasáže jsou poněkud klopotné a zůstalo tu poměrně dost stylistických chyb i překlepů. Na druhou stranu je třeba konstatovat, že oproti starším verzím práce, které byly místy torzovité a klopotné (až místy na hranici srozumitelnosti), je tu patrný opravdu velmi výrazný posun vpřed. To je třeba jednoznačně ocenit. Poznámkový aparát je také v zásadě v pořádku, byť vykazuje místy nekonzistentní formátování (zjm. s ohledem na velká písmena v názvech knih či s ohledem na řádkování v bibliografii).

Práce zároveň obsahuje určité množství problematických míst. Jedním z nich je práce s termínem "preliterární společnosti", což je patrný pokus nahradit termín "primitivní společnosti", který se objevoval ve starších verzích. Přestože je to rozhodně výrazný posun k lepšímu, bylo by snad lépe věnovat více prostoru diskursivní reflexi tohoto termínu. Autorka se s jeho pomocí zjevně pokouší popsat emické vnímání světa respondentů, místy to dokonce explicitně konstatuje. Přesto však místy s termínem pracuje jako s *bona fide* odborným výrazem, který implicitně klade do protikladu k "euroamerické západní společnosti" (s. 25). To je zdánlivě v pořádku, dokud se však později neukáže, že někteří respondenti se ve svém pojetí tělesných modifikací inspirovali starými Seveřany nebo Indií. Ani jednu z těchto kultur, zvláště pak Indii, opravdu není vhodné prezentovat jako "preliterární společnost". Větší důraz na emické pojetí respondentů by autorku tohoto problematického bodu zbavil.

Dalším problémem se jeví volba pojetí spirituality v striktně psychologickém smyslu jako náboženského prožitku. Nejde pochopitelně o chybu, nicméně lze se ptát, jestli kdyby autorka věnovala větší pozornost světonázoru svých respondentů a pokusila se jej lépe vymezit nejen s ohledem na křesťanství, ale i na alternativní spiritualitu, neudělala by lépe. Takhle se ve finále omezuje na termín "náboženské kutilství", který je sice pochopitelně funkční, ale do hloubky nejde. Týká se to zvláště respondentek Sáry a Martiny, z jejichž světonázoru v podstatě zahlédneme pouze jeho eklektickou povahu, a Ladky a Swarta, jejíž interpretace prožitku během modifikace, např. s ohledem na "splnutí s přírodou", "přechodový rituál" a "iniciaci", sugerují, že výzkum mohl jít možná do mnohem větší hloubky. Swart je zároveň citován ve Shrnutí na s. 39, kde pronáší slova " [m]ozek může fungovat během tetování jinak a ten člověk se může dostat do jiného stadia, může například najít boha". Reference k bohu je mimořádně zajímavá, zůstává však bohužel nevysvětlena. Jsem přesvědčena, že tato určitá povrchnost práce je v mnoha ohledech důsledkem způsobu, jakým si autorka nadefinovala své základní teoretické koncepty.

I přes místy dosti kritické vyznění tohoto posudku chci zdůraznit, že práce splňuje kritéria kladená na diplomové práce a jediným opravdu vážným problémem je tu jistá diskrepance mezi deklarovaným cílem práce a jejím skutečným obsahem. Zároveň chci znovu tematizovat, kolik úsilí autorka věnovala jak výzkumu, tak vlastnímu psaní, kolikrát práci přepracovávala a předělávala a jak se přitom progresivně zlepšovala. Nedostatky práce tak mám tendenci vidět v kontextu jejího nepochybného badatelského a autorského zrání. Je třeba brát ohled i to, že práce představuje kvalitativně zpracované inovativní téma, které je pro studenta vždycky obtížnější než prostá kompilace

sekundární literatury a které i přes nedostatky ve zpracování poskytuje faktický badatelský přínos. Proto navrhuji hodnotit práci Terezy Adámkové jako **velmi dobrou**.

31. 8. 2021

Zuzana Kostičová